

COORDONATE SOCIAL-ECONOMICE ALE RURALULUI MONTAN

Dr. ing. N. Brașoveanu

Amplasarea geografică, cadrul natural, demersul istoriei, resursele economice, tradițiile, au imprimat spațiului regiunilor de munte un anumit statut social-economic, concretizat prin tipul distinct al satelor, așezămintelor omenesti, al caselor, o infrastructură economică și socială distinctă, dimensiuni, structuri și tendințe deosebite în evoluția populației, incidențe organizaționale, comportamentale și funcționale și un conținut specific al problematicii și sistematizării localităților și teritoriului, ceea ce îndreptățește sintagma meștesugit întocmită și frecvent întâlnită precum că: există lucruri care aparțin numai șesului și altele care sînt proprii exclusiv muntelui, cel puțin atîta vreme cît șesul și muntele nu se află în aceeași altitudine față de nivelul mării.

1. Așezările umane în spațiul montan

Într-o accepție mai largă, satul — indiferent de spațiul geografic în care se situează — reprezintă un cadru de așezare umană și se constituie, ca expresie a legăturii omului cu natura, cu pluri-funcționalitatea dominantă în zonă. Așezămintele umane rurale în teritoriile de munte se constituie, din punct de vedere administrativ și economic, în sate, cătune și crînguri. Ele sînt amplasate pe văi, pe coame sau pe spinările reliefului înalt, ca și pe versanții cu pante domoale, dispersîndu-se pînă la o totală contopire cu proprietățile lor, ceea ce ilustrează o integrare și adaptare activă la specificul peisajului subcarpatic și în aceeași măsură la demersul istoriei. Așadar, platourile ușor ondulate, cu văi adînci unde-i vatra satului nu sînt limite și nici crestele nu sînt hotare. Numai că, de la așezarea la început pe firul apelor, pe văi și pînă la situarea lor pe creste, locuitorii teritoriilor din zonele de munte au fost propulsați de conjuncturi de ordin istoric, economic și social și au parcurs ascensiunea în mediul fizic, într-o vreme care se măsoară cu secolele.

În funcție de densitatea gospodăriilor pe teritoriu și structura lor economică și funcțională, în profil teritorial cele circa 13 mii de sate din țara noastră se grupează pe trei tipuri principale: adunate, răsfirate și risipite.

Fîndcă tipul de sat risipit este predominant în zonele montane, se fac cîteva mențiuni în legătură cu geneza și specificul lor. Satele risipite corespund tipului genetic al oieritului pastoral și al gospodăriilor sau gru-

pului de gospodării dispersate. Locuințele și anexele se situează în epicentrul finetelor și al pășunilor, destinate creșterii animalelor — principala în-
deletnicire a locuitorilor — și au în preajmă mici semănături pentru con-
sumul familiei. Aceste sate sînt mici și foarte mici, gospodăriile lor sînt
dispersate uneori pînă la 10 km și peste, astfel încît întreg hotarul satului
se înfățișează ca o vatră însămințată cu gospodării. Acolo unde relieful
montan în pante mai domoale oferă condiții de construit, au apărut con-
centrări de 2—5 case, denumite crînguri de populație (ca în munții Apuseni,
de exemplu în județul Alba). Satele risipite urcă pînă la o altitudine de
circa 1600 metri, unde casele se contopesc cu așezările sezoniere — colibe,
odăi, sălaje și stine, care pun în valoare pajistile alpine. Comunicația este
asigurată de un păienjenis de poteci, ce unesc locuințele presărate în lumi-
nișuri de pădure, care oferă locuri de pășune și fineață, dar și terenuri
pentru practicarea unei agriculturi montane.

Așadar, revenind la caracteristica amplasării satelor montane, ele
sînt amplasate și pe văi, și pe coamele și spinările munților, și pe versanți,
fiind în conexiune organică cu mediul geografic, care determină tipul risi-
pit, adunat sau răsfiat al așezămintelor umane. În general, însă, caracte-
ristic ruralului montan este deplina relație care există între vatra satului
și locul de producție, vetrele avînd structuri răsfirate cu aglomerări dis-
puse liniar sau polimorf, pe fișii de teren, care alternează cu mari spații
cultivate în apropierea satelor. Rețeaua ulițelor are un caracter radia-
r față de un segment mai concentrat, considerat a fi nucleul demografic și
civic al satului. Trăsătura fundamentală a satului de munte este dispersia
vetrei pe aproape întreaga suprafață a fondului funciar. Caracterul pro-
prietății private asupra pămîntului cu gospodăriile producătorilor particu-
lari, i-a determinat pe locuitorii zonelor de munte să-și așeze gospodăriile
în mijlocul proprietăților lor, acestea fiind dublate de existența altor adă-
posturi la diferite distanțe.

2. Compoziția pe sate a comunelor din zona de munte și situarea lor în raport cu infrastructura economică și socială

S-au investigat aceste aspecte la nivelul comunelor Avram Iancu,
Bistra, Sălciuma și Bucium situate în Apusenii județului Alba, în spațiul
bazinului hidrografic al Arieșului, între Muntele Mare și Trascău, în sfera
de influență economică și socială a orașelor Cîmpeni și Abrud și comuna
Meteș, amplasată în bazinul Ampoiului, între orașele Zlatna și Alba Iulia.

Numărul mare de sate și cîtune componente ale comunelor date și
distanțele apreciabile pînă la localitatea de reședință schițează imaginea
spațiului deosebit de întins ce revine comunelor respective, fapt care în-
vederează cuprinderea anevoioasă a acestor teritorii de către cadrele
tehnice și administrative și evidențiază, mai ales, drumul lung care-l par-
curs locuitorii acestora în rezolvarea problemelor lor economico-sociale la
comună.

Sînt evidente, de asemenea, distanțele mari pînă la cel mai apropiat
oraș, spital, cale ferată sau stație auto, ceea ce învederează necesitatea
diversificării serviciilor, a rețelei comerciale, sanitare și de învățămînt
pînă la nivelul fiecărui sat și, pe cît posibil, cel puțin a unităților comer-
ciale și de învățămînt, în fiecare cîtun.

Tabelul 1

Compoziția pe sate și situarea în raport cu factorii de civilizație și necesități sociale

Comuna	Nr. de sate și cătune componente	Distanța — km. — până la :				
		satul de reședință	cel (cea) mai apropiat(ă)			
			oraș	spital	stație cale ferată	stație auto
Avram Iancu	33	1—10	21—25	21—35	23—37	0—6
Bistra	35	1—12	5—17	5—17	5—17	0—12
Bucium	30	1—16	5—21	5—21	5—21	0—5
Sălciua	6	3—5	31—41	6—11	8—11	0—3
Metesh	12	0,5—19	13—25	13—25	0—18	0—3

3. Repere demo-economice ale rurarului montan

Din cadrul multitudinii de aspecte sociale ale societății umane, dimensiunile, ritmurile de creștere a populației, politicile demografice confruntate cu politicile economice, raporturile demo-alimentare în spațiu și în timp, au devenit poate primele probleme conștientizate de oameni ca probleme globale cu care se confruntă omenirea. O coordonată definitorie a evoluției dimensiunii și structurii populației o reprezintă mutațiile cantitative, dar și calitative ale acesteia, respectiv creșterea vertiginoasă, dar mai ales transformarea considerabilă a structurii de vîrstă.

În scopul cuprinderii mai depline a evoluției unor aspecte sociale în ruralul montan, ne propunem prezentarea acestora pe o perioadă mai lungă de timp la nivelul comunei Bistra din județul Alba — localitate reprezentativă pentru rurarul zonelor de munte.

Tabelul 2

Densitatea populației — locuitori pe km.² — în comuna Bistra în perioada 1735—1982

Anii	1735	1830	1900	1930	1948	1970	1982
Locuitori/km	8,3	21,0	30,0	36,0	41,0	52,0	52,5

Într-o perioadă istorică de aproape un sfert de mileniu se remarcă o creștere puternică a densității populației în etapa de început de dezvoltare a capitalismului, în condițiile unei intense activități de exploatare minieră în zona respectivă — creștere care se menține și în etapele următoare, relevîndu-se un nivel relativ constant a valorilor acestui indicator în ultima perioadă analizată.

Pe un parcurs de aproape 85 de ani natalitatea a înregistrat următoarea evoluție :

Tabelul 3

Numărul nașterilor la 100 de locuitori în comuna
Bistra în anii 1885—1969*

Anii	Nașteri la 100 de locuitori	Anii	Nașteri la 100 de locuitori
1885	52,5	1932	44,2
1890	44,0	1940	32,2
1893	49,3	1942	34,2
1902	39,6	1945	25,0
1908	37,8	1950	27,9
1912	41,3	1956	27,4
1917	23,3	1961	30,6
1930	34,7	1969	16,4

* Evidența statistică a Consiliului Popular al
Comunei Bistra cu privire la acești indicatori se referă
numai la această perioadă.

Se constată o scădere relativ uniformă a natalității până în preajma primului război mondial, la sfârșitul căruia valorile acestui indicator scad aproape la jumătate. În perioada dintre cele două războaie mondiale, funcția biologică privind propulsarea populației intră iarăși în făgașul ei normal, totuși la un nivel mai scăzut decât în perioada anterioară, după care, cel de al doilea război mondial determină o nouă reducere sensibilă a natalității.

În perioada postbelică valorile acestui indicator demografic se mențin scăzute, pentru ca spre sfârșitul deceniului al 7-lea să înregistreze din nou o scădere spectaculoasă, ca efect al migrației puternice determinate de procesul de industrializare.

Într-o perioadă anti și postbelică statisticile vremurilor respective rețin faptul că din populația totală de 4492 persoane, în anul 1930 și 5101 persoane în anul 1948, în grupa de vîrstă de peste 60 de ani se înregistrează 219 și respectiv 313 locuitori, relevînd dimensiuni și ponderi foarte reduse ale populației de vîrstă a treia — fapt care presupune un standard de viață și asistență medicală necorespunzătoare.

Sub aspectul structurii ocupaționale sînt relevante datele din primii zece ani după primul război mondial și cele din actualul deceniu.

Datele de acum 60 de ani incită prin evocarea tabloului sumbru al societății capitaliste rurale apuse, cu clasele și păturile de exploatare și exploatați de atunci — patroni și comercianți, pe de o parte, muncitori cu brațele, servitori și fără de profesie, pe de altă parte, și o masă de agricultori spoliați de toți vîtafii și negustorii satului. Este impresionantă această triadă din acea vreme: agricultori, muncitori cu brațele și cei fără profesie, la dimensiuni aproape egale, aproximativ cîte o treime din fiecare aceste pături sociale ale ruralului respectiv. Masa mare a muncitorilor cu brațele identifică lipsa de substanță a reformei agrare efectuată doar cu cîțiva ani înainte. Iar cei 1410 fără profesie — stare socială cu ponderea cea mai mare în această comună, și nu numai în aceasta — înfățișează proporțiile masive ale șomajului rural. Proletariatul satului se configurează în masele acestea de muncitori cu brațele, de oameni fără profesie. Este epoca și motivul pentru care mulți ardeleni, îndeosebi din zona Apusenilor, iau calea neprevăzutului, migrînd în America, în speranța de a găsi cel puțin de lucru.

Tabelul 4

Dimensiuni și structuri ale diverselor ocupații în mediul rural
al comunei Bistra în anul 1927*

Profesii	nr.	%
Populație ocupată :	4 193	100
— agricultori	1 299	31
— meseriași-patroni, muncitori	43	
— comercianți	8	
— salariați particulari	3	
— funcționari de stat	14	
— pensionari	1	
— muncitori cu brațele	1 381	32,9
— servitori	34	
— fără profesie	1 410	33,6

* Sursa datelor : Arhiva statistică a Consiliului
Popular al comunei Bistra.

Traversînd prin istoria comunei răstimpul de mai bine de jumătate de secol de la această perioadă din epoca capitalistă a primului pătrar de veac 20, prezentăm în cele ce urmează structura ocupațională a locuitorilor acestei comune, în anii socialismului, la începutul acestui deceniu.

Tabelul 5

Structura profesională a populației ocupate din comuna Bistra în anul 1982*

Specificare	Nr.	%
Populația totală :	5 834	100,0
— bărbați	3 007	51,5
— femei	2 827	48,5
Populație ocupată — total	3 500	100,0
din care în :		
— agricultură	850	24,3
— economie forestieră	600	17,1
— industrie	1 200	34,3
— construcții	300	8,6
— comerț, cooperatie, învățămînt, etc.	550	15,7

* Sursa datelor : Arhiva statistică a Consiliului
Popular al comunei Bistra

Se remarcă o proporție deosebit de scăzută a populației ocupate în agricultură. Proporția mare a persoanelor care lucrează în comerț, cooperatie, învățămînt, sănătate, administrație etc. relevă dimensiunile și diversitatea infrastructurii economice și sociale a comunei. Ponderea de aproape 76% a populației ocupate în cadrul unor activități neagricole, în industrie, economie forestieră, construcții — conturează imaginea unui flux puternic de desprindere din sfera agriculturii, generînd premisele trecerii unei proporții mari a populației de la categoria de producător agricol la aceea de consumator de produse agroalimentare.

Cum fenomenul respectiv este manifest în mod deosebit pe întreg spațiu agriculturii montane, se pune problema dacă, perimetrul respectiv poate deveni, cu timpul, un fel de parc național al depopulațiilor? Iată o întrebare care se pune de la sine. Răspunsul este însă prompt: Nu. În această problemă, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, pune un accent tot mai mare pe necesitatea revigorării satului, pe calea dezvoltării sale economico-sociale, a amplasării unor sectoare industriale, a industriei mici, a extinderii meșteșugurilor tradiționale, a rețelei de prestări servicii în lumea satelor. În legătură cu acest proces socio-economic, de atât de mare amploare și implicații, un recunoscut sociolog¹ explorând de multă vreme problematica zonelor de munte din Apuseni, spunea într-una din intervențiile sale în problema dată: „conservarea țăranului așa cum îl știm din istorie, nu e obligatorie pentru societatea modernă, după cum trecerea (mișcarea) de translație dinspre rural spre urban este normală, pentru aceeași societate, modernă. *Fenomenul de translație nu trebuie condamnat în esența lui. Trebuie studiat însă în ce măsură sînt normale proporțiile, ritmurile și sensurile acestei migrații*”.

4. Sistematizarea localităților rurale din perimetrul colinar montan — specificități, opțiuni

Întreg ansamblul aspectelor sociale și economice prezentate anterior converg spre o problemă fundamentală de viață și de muncă a locuitorilor spațiului montan: natura și conținutul activității de sistematizare a localităților, dat fiind faptul că modul de amplasare a acestora pe teritoriul colinar-montan influențează pregnant dimensiunile și structura ocupațională, fluxurile migrației, caracterul peren și calitatea terenului agricol, funcțiile agriculturii montane.

Pornind de la funcțiile generale ale sistematizării localităților în asigurarea dezvoltării lor armonioase, echilibrate, a bunei funcționalități a dotărilor sociale și edilitar gospodărești și utilizarea lor cit mai rațională, a unei folosiri și gospodăririi complete și eficiente a fondului funciar, trebuie menționet, însă, că în spațiul montan această problemă de importanță națională trebuie rezolvată în mod diferențiat, la nivelul exigențelor pe care le ridică specificul condițiilor naturale, economice și sociale date. În acest sens precizăm că pe frontispiciul problematicei sistematizării se află indicația înscrisă în Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre Comunism, în care se precizează că „în activitatea de sistematizare o atenție deosebită se va acorda conservării frumuseților naturale, protejării pămîntului, apelor, aerului, pădurilor . . . , a întregului mediu ambiant”². În acest context, pornind de la funcția istorico-economică și socială a așe-

¹ Prof. Ion Aluș, *Fenomenul de translație nu trebuie condamnat în esența lui*, „Flacăra” editie specială. Carpați 2000 în Apuseni, nr. 43, 1981, p. 12.

² Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, București, Edit. Politică, 1974, p. 65.

zărilor omenеști în spațiul regiunilor de munte, dezafectarea unor localități ar lipsi Carpații românești de continuitatea vieții și muncii în perimetrul acestor areale. Or, pe terenurile sărace la început din aceste zone, multe generații ce s-au succedat, urcînd turmele în sutele de ani de istorie a patriei, le-au fertilizat astfel biologic, favorizînd instalarea pășunilor și finețelor de astăzi, țesînd astfel pe ele un adevărat covor ierbaceu. Acești pionieri, izgoniți din locurile mănoase de migratori, de feudali, de politica de deznaționalizare în ținutul Transilvaniei, acești primi „coloni” și apoi alții și alții din negura vremurilor, urcînd în timp și în spațiu și îmblînzind asprimea munților pietroși, i-au împînzit cu nesfîrșite turme de animale, au dat viață acestor locuri bînuite de stihia dură a naturii, nu tocmai prielnică vieții și muncii.

Pe acești oameni statornici ai muntelui din neam în neam cum să-i coborîm, după aproape un mileniu? În urma lor, coborîndu-și turmele, pămînturile s-ar sălbătici iară, ar pieri iarba din lipsa de îngrășămintе organice, munții ar deveni iarăși goi ca la începutul lumii, ploile ar porni viituri năprasnice la vale, dislocînd pînă și ultima fărăma de sol, pînă la stîncea aspră ca în începuturi, iar viturile ar colmata, ar ridica fundul albiilor și ar dezlănțui inundațiile. Și astfel, din producători de milenii locuitorii acestor pămînturi ar îngroșa masa consumatorilor. Coborîrea țăranilor din unele așezări de munte ar afecta neîndoios fluxul producției de lapte, de carne. Solul creat de un șir nesfîrșit de generații, l-ar invada iarăși pădurea și buruienile, buruienile și pădurea.

Carpații sînt populați în cea mai mare parte a spațiului lor de așezări omenеști, în crînguri în Apuseni, în sate de coamă sau de versanți în ținutul Dornelor, pe culoarul Branului, în Poiana Ruscăi, vatra satului aproape se contopește cu terenurile cultivate și cu pășunile și finețele — particularități rar întîlnite în masive montane din alte țări. În cele mai multe sate și cătune de munte locurile de muncă urcă către coama munților împinziți de adăposturi permanente sau sezoniere — stîne, sălaje.

Crescătorii de oi, de multe ori viețuiau și își desfășurau activitatea în trei sedii: un sediu permanent al familiei în sat, un sediu de vară pe pășune și un sediu de iarnă pe fineață. Iată deci caracterul dispersat sau polinuclear al producției animale pe teritoriile de munte. În aceste condiții nu este firesc să se separe cadrul natural de producție și așezămintele lor temporare sau permanente din masivul montan, care are o funcționalitate bine determinată în procesul creșterii animalelor, de sediul rezidențial din vatra satului. Și apoi este neindicat ca în perimetrele montane, cu un climat mai blînd, unde animalele pot ierna sus, să cari de acolo finul jos în vale și din vale să duci sus gunoiul de grajd — parcursuri care se fac de cele mai multe ori, pe drumuri impracticabile pentru căruțe, sau numai pe poteci, astfel încît, finul și gunoiul sînt transportate în spinare, finul — un șumuog pe o cracă, iar gunoiul cu sacul sau cu coșul. Cu atît mai puțin este indicată o astfel de practică acolo unde muntenii și-au ridicat case pe locurile unde au și finețele.

Frecvent, pe de o parte și de alta a Carpaților, sînt gospodăriile care au terenul și casa în afara vetrei satului pe coamele și versanții munților, pe platourile acestora, unde au condiții optime de creștere a animalelor și care le permit, în mod firesc, să-și întrețină în permanentă pămîntul în sezonul de pășunat, prin fertilizare biologică, în modul cel mai economic, prin simpla parcurgere a acestuia de către animale în timpul pășunatului, iar apoi împrăștiînd gunoiul de grajd, îndeosebi pe finețe. Astfel încît, pe loc, animalele se hrănesc și întrețin fertilitatea pămîntului. Strămutînd

gospodăriile răzlete din spațiul montan în cadru perimetrului construibil, terenurile rămân neglijate. Ele nu mai pot fi întreținute — curățate, gunoite, se deteriorează, determinând scăderea simțitoare a producției și a efectivelor de animale. Mai mult decât atât, translatarea acestor gospodării din arealele de munte — improprie în cea mai mare parte pentru culturile de cîmp, dar deosebit de productive pentru pășuni și finete și amplasarea lor în spațiul construibil, are ca efect scoaterea din circuitul agricol și a puținului teren arabil, relativ fertil, din văile și terasele rețelei hidrografice unde se situează în mod obișnuit vetrele de sat.

Pe fondul acestor motivații, geograful prof. V. Cucu spunea următoarele: „sintem categorici în ceea ce privește menținerea așezărilor în spațiul montan, soluția coborîrii satelor de munte spre cîmpie ne-ar lipsi de acțiunea de continuitate a lor iar, în aceste condiții, dacă muntele este lipsit de oameni, el este lipsit și de animale”³ și va lipsi și echilibrul biologic al muntelui, echilibrul agro-silvic, echilibrul în balanța humusului, a elementelor fertilizante, a capacității utile a solului. Ar dispărea însăși civilizația montană, pe care numai omul o poate realiza, dar, condiționat de prezența lui acolo.

Problema aceasta a sistematizării în spațiul montan al țării nu este numai o problemă tehnico-administrativă. Se impune deliberării întrebarea: cum să ne dezvoltăm economia în spațiul mioritic al Carpaților, în grabă și după tiparul șesului, sau ținînd seama de specificul teritorial — geografic, istoric, uman al zonelor de munte? Cu siguranță că se va găsi o rezolvare fericită a acestei probleme care să satisfacă atât interesul general al țării, dar și opțiunile acelor care au urcat munții într-o istorie de circa un mileniu și au conservat ființa națională acolo, pe platourile, coamele și versanții Carpaților, au îndeplinit un comandament istoric și-l îndeplinesc și azi dînd țării carne și lapte, lapte și carne la dimensiuni masive cit și masivitatea Carpaților și așteaptă un răspuns, potrivit hărniciei, eroismului de veacuri și cîstei lor. Din nenumăratele exemple în acest sens, se evidențiază doar unul, în scopul de a releva faptul că pentru deschiderea la care se opinează sînt de acum îndeplinite notabile. Iată, în acest sens, experiența cu caracter economic și social al satului Văsoaia, aparținînd comunei Chisăndia din cuprînsul Zarandului montan al Apusenilor județului Arad. Un sat propus dezafectării încă din 1975, ca atare depopulat de tineret, lipsit de verigile infrastructurii economice și sociale, un sat în care începuse să se înmulțească casele părăsite, purtînd deja însemnul dureros al ferestrelor și ușilor ferecate cu scînduri bătute cruciș în cuie. Un sat însă, cu terenuri unduitoare la poalele subcarpatice ale munților Zarandului, cu soluri mănoase pentru zona submontană, prielnice multora dintre culturile de cîmp, cu pajiști bogate, cu o zootehnie de mare anvergură mai înainte.

La propunerile comunei și a județului s-a inițiat un adevărat experiment social-economic în Văsoaia Zarandului, în scopul de a se investiga căile de dezvoltare și în final, viabilitatea așezămintelor umane rurale de munte, fie ele și distanțate de centrele mari civice. S-a durat mai întîi un drum accesibil mașinilor, pe o distanță de 17 km, integrînd astfel satul

³ Vasile Cucu, *Sistematizarea teritoriului și a localităților din România*, Repere geografice, București, Edit. Enciclopedică, 1979, p. 176.

în circuitul economic al țării, apoi s-a electrificat satul pe calea unor resurse locale, construindu-se o microhidrocentrală și folosindu-se energia vântului, casele părăsite au fost renovate și intrate în circuitul turistic al județului, s-a îmbunătățit planul economic al comunei pe fondul resurselor naturale și umane specifice, profilându-se economia acestei localități pe creșterea bovinelor pentru carne și lapte, s-a revitalizat învățământul, ocrotirea sănătății etc.

Toate acestea au determinat în 1982, la cea de a XI-a ediție a „Primăverii arădene” — manifestare științifico-culturală inițiată de Comitetul de Cultură și Educație Socialistă a județului Arad, organizându-se colocviul interjudețean „Zarandul montan — 2000”, să se analizeze în cadrul unor comunicări și îndeosebi în investigație pe teren, acest experiment. Concluzia? Satul propus dezafectării care se destrăma și dispărea, a revenit numai în câțiva ani unul din fruntașii producției animale din județ, cu participarea exemplară la constituirea fondului de stat, a început să revină tineretul, să se revigoreze.

Așa fiind, pentru menținerea și atragerea populației din spațiile montane în sfera activităților agricole, se solicită acceptarea construirii adăposturilor necesare oamenilor și animalelor pe pășuni, aprovizionarea cu materiale de construcții, pajiștile situându-se la 3—10 km de sediul civic.

Considerarea aspectelor specifice agriculturii teritoriilor de munte și diferențierea, în consecință, a politicii economice și sociale în problema sistematizării în profil teritorial, evidențiază faptul că în țara noastră își găsește împlinire încrederea pe care o nutrea François Perroux în opțiunea că „Marea Operă a Națiunii” va fi însoțită de „Marea Operă a Omului”. Am dori să încheiem cu chemarea patetică a lui Sabin Cotoară, primarul comunei Rîmeți din cuprinsul Apusenilor: „Spuneți Moșilor să se întoarcă la satele lor, plecînd ei au plecat vitele, au dispărut finețea și la urmă vor dispărea chiar și munții”⁴.

⁴ Sabin Cotoară, „Flacăra”, ediție specială, *Carpați 2000 în Apuseni*, nr. 43, 1981, p. 12.